NDFR | Platform voor fiscaal experts

NTFR-B Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht
Beschouwingen

NTFR-B 2017/34 Het consulteren bij fiscale wetgeving neemt toe!

Belastingjaar/tijdvak		
Wetsartikelen	NTFRB-art. 1	
Auteur	dr.mr. N.M.A. Van Kreveld	

In deze bijdrage wordt ingegaan op consultatie bij fiscale wetgeving en dan specifiek op het participeren van stakeholders in de voorbereidingsfase van het fiscale wetgevingsproces. In mijn proefschrift, dat ik op 10 februari 2016 heb verdedigd, ben ik ingegaan op het consultatiemodel dat ik heb ontwikkeld. Dit consultatiemodel kan als hulpmiddel dienen om bij de totstandkoming van fiscale wetgeving de optimale consultatievariant en de geschikte stakeholders te kiezen. In deze beschouwing bespreek ik de uitkomsten van mijn proefschrift.

1. Inleiding

1.1. Het huidige internetconsultatiegedrag van het ministerie van Financiën

Het aantal fiscale consultaties op de website voor internetconsultatie (www.internetconsultatie.nl) neemt toe. Met name in de zomer van 2017 is het ministerie van Financiën veelvuldig fiscale wetgeving ter consultatie aan het voorleggen. Zo zijn in het eerste half jaar van 2017 al vijf fiscale wetgevingsconsultaties gestart. In heel 2016 waren dit er slechts vier en in 2015 is geen fiscale regelgeving ter consultatie voorgelegd aan stakeholders.

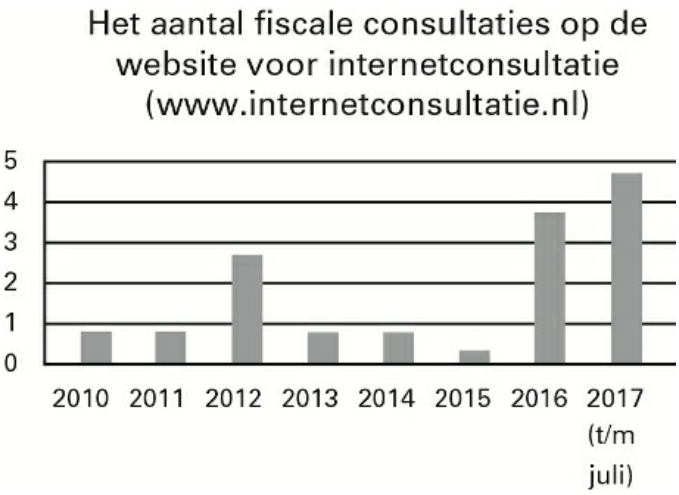

De fiscale wetgevingsconsultaties tot en met juli 2017 hebben alle in de periode mei-juli plaatsgevonden. De consultatie Inhoudingsplicht houdstercoöperatie en uitbreiding inhoudingsvrijstelling en de consultatie Uitbreiding btw-herzieningsregels voor kostbare diensten zijn in mei 2017 op de website voor internetconsultatie geplaatst. De consultatie Wet aanpak belastingontduiking, de consultatie Aanscherping definitie geneesmiddelen voor de btw en de consultatie Implementatie ATAD1 zijn in juli 2017 gestart. Het uitvoeren van een aantal consultaties tegelijkertijd is zowel voor de fiscale beleidsmedewerkers als voor de stakeholders een zware last, ook al is de werkdruk in de zomerperiode wellicht wat lager. Het risico bestaat dat een gedegen analyse en behandeling worden belemmerd door de beperkte beschikbaarheid van de fiscale beleidsmedewerkers. Ook de bereikbaarheid van stakeholders is een aandachtspunt op het moment dat consultaties in de vakantieperiodes plaatsvinden. Daarnaast verwacht ik dat als verschillende consultaties min of meer gelijktijdig bij dezelfde stakeholders plaatsvinden, dit niet tot een optimale respons zal leiden doordat bij stakeholders consultatiemoeheid ontstaat. Bij de stakeholder kan immers het negatieve gevoel door het tijdsbeslag zwaarder gaan wegen dan het positieve gevoel en de winst dat hij bij het wetgevingsproces direct wordt betrokken. Desalniettemin is het een goede ontwikkeling dat bij de voorbereiding van fiscale regelgeving meer gebruik wordt gemaakt van consultatie. Het is daarbij raadzaam de fiscale wetgevingsconsultaties over het kalenderjaar te spreiden om een optimale respons te verkrijgen en voldoende tijd te creëren voor een zorgvuldige analyse en behandeling van de respons.

2. Het doel van consulteren

2.1. De democratische meerwaarde van consultatie

Consultatie bij fiscale regelgeving – het participeren van stakeholders bij het fiscale regelgevingsproces – is een aanvulling op de indirecte democratie. Met consultatie kan tegemoet worden gekomen aan de democratische eisen van en de behoefte aan participatie en transparantie.[1] Door fiscale wetgeving voor te leggen ter consultatie krijgen stakeholders de mogelijkheid te participeren, zonder dat hun input bindend is. Doordat tijdens het consultatieproces aan stakeholders informatie wordt verstrekt en de gemaakte keuzen door het ministerie van Financiën tijdens en na de consultatie worden gemotiveerd, kan consultatie bijdragen aan een transparant wetgevingsproces.

2.2. De (kern)functies van consultatie

Het verbeteren van de kwaliteit van het wetgevingsproces en van het product (de wet) zijn de kernfuncties van wetgevingsconsultatie. Deze kernfuncties zijn nauw met elkaar verweven. Een beter wetgevingsproces leidt naar verwachting tot een beter product. Om deze kernfuncties te concretiseren heb ik vier functies onderscheiden.

De *notificerende functie* houdt in dat consultatie de beschikbare informatie kan vergroten waarop de keuzes van de wetgever worden gebaseerd. Zo kunnen door stakeholders alternatieven worden aangereikt. Ook kunnen stakeholders de verwachte effecten en neveneffecten signaleren. Door de *maatschappelijke functie* van consultatie kan de afstand tussen de samenleving en de voorgenomen wet worden verkleind. Zo kunnen de maatschappelijke belangen in kaart worden gebracht en maatschappelijk draagvlak worden geïdentificeerd en gecreëerd. Daarnaast kan consultatie mogelijk leiden tot een verbetering van de verhouding tussen de betrokken burgers en de wetgever. Consultatie kan ook een *controlerende functie* hebben, doordat kwaliteitsgebreken in de voorgenomen wet worden blootgelegd. Doordat stakeholders vroegtijdig worden geïnformeerd, kunnen zij in de vierde plaats op die wet anticiperen en daartoe tijdig eventueel noodzakelijke maatregelen treffen (de *anticiperende functie*).

De politieke functie van consultatie staat los van de voornoemde functies. Consultatie wordt in deze situatie immers niet primair ingezet om de kwaliteit van wetgeving of het wetgevingsproces te verbeteren, maar consultatie wordt ingezet vanuit strategisch oogpunt binnen het politieke proces. Een voorbeeld hiervan is de symbolische functie: als naar aanleiding van een signaal vanuit de politiek of andere partijen blijkt dat consultatie wenselijk is en uitsluitend om die partijen tevreden te stellen aan deze wens tegemoet wordt gekomen. Een ander voorbeeld is de situatie dat een minister consultatie slechts inzet om zich te profileren (de profilerende functie). Ook kan consultatie worden ingezet om het wetgevingsproces te vertragen: de ‘koelkastfunctie’. Tot slot kan worden geconsulteerd om kritiek te ondervangen, de zogenoemde alibifunctie.

Een consultatie kan gericht zijn op meer dan één van de genoemde functies. Ook kan het zo zijn dat bij een consultatie één functie voorop staat, maar dat in feite ook een of meer andere functies worden gediend.[2]

2.3. Het nut van verschillende stakeholders bij de functies van consultatie

Ik heb in mijn onderzoek zeven fiscale stakeholdergroepen onderscheiden die in beginsel kunnen worden geconsulteerd: belastingplichtigen, belastingadviseurs en hun beroepsorganisaties, belangenorganisaties, wetenschappers, rechters en de Nationale ombudsman, buitenlandse overheden en interne stakeholders. In de onderstaande tabel heb ik aan de hand van een analyse van vakliteratuur, evaluaties en samenvattingen van fiscale wetgevingsconsultaties en reacties van stakeholders op fiscale consultatiedocumenten die op de website voor internetconsultatie zijn geplaatst, weergegeven aan welke functies van consultatie de stakeholdergroepen vooral een nuttige bijdrage kunnen leveren.

Functies	Belasting-plichtigen	Belasting-adviseurs en hun beroeps-organisaties	Belangen-organisaties	Wetens-chappers	Rechters en de Nationale ombudsman	Buitenlandse overheden	Interne stakeholders
Notificerende functie							
1. Alternatieven aanreiken		√	√	√	√	√	√
2. Inzichtelijk maken van effecten en neveneffecten		√	√	√	√	√	√
Maatschappelijke functie							
3. Maatschappelijke belangen in kaart brengen	√		√				√
4. Draagvlak identificeren en creëren	√		√				√
5. Verbetering van de verhouding tussen de wetgever en belastingplichtigen	√		√				
Controlerende functie							
6. Kwaliteitscontrole van de voorgenomen wet op uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid, eenvoud, duidelijkheid en toegankelijkheid		√	√	√	√		√
Anticiperende functie							
7. Anticiperen op de voorgenomen fiscale wet	√	√	√	√			√

De politieke functie heb ik in dit schema niet opgenomen, aangezien de kennis en achtergrond van stakeholders geen aanknopingspunten bieden bij de stakeholderselectie.

2.4. De aandachtspunten bij de vraag of een stakeholdergroep moet worden geconsulteerd

Per stakeholdergroep dient met diverse aandachtspunten rekening te worden gehouden bij het consulteren van fiscale wetgeving.

Een aandachtspunt bij het consulteren van belastingplichtigen is de objectiviteit van hun input. Mogelijk reageren burgers vanuit emotionele en persoonlijke betrokkenheid en het gevoel van rechtvaardigheid, doordat fiscale regelgeving de belastingplichtigen persoonlijk kan raken. Het ministerie heeft daarentegen een zakelijke bril op. Het nut van dit soort opmerkingen kan beperkt zijn, hoewel het wel zicht kan geven op het draagvlak voor de voorgelegde regelgeving. De grote variëteit van de reacties van de verschillende belastingplichtigen maakt het analyseren en meewegen van deze reacties nog complexer, zeker als deze reacties sterk uiteenlopen. Een ander aandachtspunt bij het consulteren van belastingplichtigen is de complexiteit van de fiscale regelgeving. Vaak zijn belastingplichtigen niet deskundig waardoor het lastig is hun eigen positie of die van een ander te doorgronden.

Een veelbesproken aandachtspunt bij het consulteren van belastingadviseurs (en hun beroepsorganisaties) is het mogelijke partijbelang dat zij bij regelgeving kunnen hebben. Bij de analyse en het meewegen van deze input moet dan ook in gedachten worden gehouden dat de input beïnvloed kan zijn door belangenverstrengeling.

Het belangrijkste aandachtspunt bij het consulteren van belangenorganisaties is dat een ingebrachte reactie van deze organisaties wordt gepresenteerd als representatief voor de hele groep stakeholders (de achterban), terwijl zij wellicht alleen voor een deel van deze stakeholdergroep representatief is. Om die reden is het van belang dat naast de belangenorganisaties ook de belastingplichtigen zelf worden geraadpleegd.

Wetenschappers kan wel eens worden verweten dat hun input bij consultaties niet pragmatisch is. Ook vormen de fiscale wetenschappers geen homogene groep waardoor de reacties uiteen kunnen lopen. Overigens speelt dit ook bij het analyseren en meewegen van de reacties van de belastingplichtigen en de rechters. Door rechters te consulteren bestaat het risico dat de terreinen van de wetgever en de rechter niet scherp van elkaar te onderscheiden zijn.

Bij het consulteren van buitenlandse overheden moet het verschil in belastingsystemen in gedachten worden gehouden. Zo kan een alternatieve oplossing in Nederland niet inpasbaar zijn of kunnen gesignaleerde effecten in Nederland anders uitpakken door het verschil in cultuur en belastingsystemen.

Een veel besproken aandachtspunt dat bij verschillende stakeholdergroepen speelt, waaronder de belastingadviseurs, wetenschappers en rechters wordt gevormd door de verschillende functies die zij in het fiscale veld hebben, de zogenoemde ‘dubbelepettenproblematiek’. Hierdoor is het niet altijd duidelijk in welke hoedanigheid (als belanghebbende of deskundige) zij hun reactie hebben ingebracht. Bij de analyse van de reacties moet het naar mijn mening dan ook kenbaar zijn dat bij deze deskundigen een belangenbehartiging in de reactie verweven kan zijn.

3. De consultatieprocedure

3.1. Het belang van een goed georganiseerde consultatieprocedure

De wijze waarop een consultatieprocedure wordt uitgevoerd kan van doorslaggevende betekenis zijn voor het succes van een consultatie. Een goede uitvoering van de consultatie voorkomt een te beperkt draagvlak en ontevredenheid bij stakeholders. Een veelgenoemd nadeel van consultatie is het tijdsbeslag, zeker op het moment dat de consultatieprocedure zorgvuldig wordt doorlopen. Echter, consultatie kan leiden tot betere wetgeving zodat de wet langer houdbaar is.[3] Dat betekent dat, zelfs als consultatie op korte termijn tijdsverlies zou betekenen en kostenverhogend zou zijn, op langere termijn tijdwinst en kostenbesparing kunnen worden gerealiseerd.

3.2. De negen fasen van de consultatieprocedure

De consultatieprocedure heb ik in mijn onderzoek in negen fasen verdeeld. Dit is geen one size fits all-ontwerp. De exacte invulling van de procedure is maatwerk, afhankelijk van de omvang, het doel, de betrokkenen en het belang van de consultatie. Soms zal een extra fase nodig zijn en soms kan worden volstaan met een verkorte procedure.

Fase 1 bestaat uit het besluit te consulteren. Het uitgangspunt is mijns inziens dat consultatie in elke situatie wenselijk is, tenzij een voldoende rechtvaardiging bestaat om hiervan af te wijken. Het is wel noodzakelijk de keuze om van consultatie af te zien vast te leggen, om discussies hierover te voorkomen.

Vervolgens moet in de tweede fase van de consultatieprocedure het doel van de consultatie worden omschreven, zodat voor stakeholders duidelijk is wat van hen wordt verwacht.

In de derde fase van de consultatieprocedure wordt bepaald welke consultatietechniek zal worden gehanteerd. In mijn onderzoek heb ik verschillende consultatietechnieken onderscheiden, namelijk de schriftelijke consultatie, de internetconsultatie, een deskundigenoverleg, een belanghebbendenoverleg, een hoorzitting en een klankbordgroep. De keuze voor een consultatietechniek wordt doorgaans gemaakt op basis van ervaring en bekendheid. Dit is niet per definitie de meest efficiënte en effectieve consultatietechniek. Bij iedere consultatie kan worden bepaald wat de geschiktste techniek is door ook te kijken naar de beschikbare tijd, de uitvoerbaarheid, de benodigde kwalitatieve en kwantitatieve input die afhankelijk zal zijn van het doel van de consultatie. Daarnaast zal de aard van de voorgenomen regelgeving, de omvang en bereikbaarheid van stakeholders en de personele en financiële capaciteit bij deze keuze een rol spelen.[4]

Na het selecteren van een effectieve en efficiënte consultatietechniek, dienen in de vierde fase de meest geschikte stakeholders te worden geselecteerd. Dit kan aan de hand van een vijftal criteria[5]:

- het effectcriterium: welke stakeholders of stakeholdergroepen worden getroffen door het probleem of de oplossing?
- het weerstandcriterium: welke stakeholders beschikken over middelen om het beleid te blokkeren?
- het verrijkingscriterium: welke stakeholders beschikken over de kennis om het wetgevingsproces te verrijken?
- het uitvoeringscriterium: welke stakeholders zijn betrokken bij de uitvoering van de betreffende wet?
- het diversiteitscriterium: Welke belangen moeten zijn vertegenwoordigd? Hoe kunnen de belangen op gelijkwaardige wijze worden vertegenwoordigd? Welke zwakke belangen blijven buiten beschouwing, en waarom? Hoe kan worden voorkomen dat alleen de ‘usual suspects’ en/of ‘grote spelers’ worden geconsulteerd?

Het is van belang het stakeholderselectiemodel dat bij een consultatie wordt gehanteerd, te openbaren. Met name voor de stakeholders die niet mogen deelnemen aan de consultatie.

De internetconsultaties via de website voor internetconsultatie staan vrijwel altijd voor een ieder open. Het stakeholderselectiemiddel zal dan ook vaker worden gebruikt bij consultatietechnieken waarbij een beperkte groep wordt geconsulteerd, zoals een klankbordgroep of een belanghebbenden- of deskundigenoverleg.

De vijfde fase van de consultatieprocedure bestaat uit het opstellen van een consultatiedocument. Dit document bevat verschillende onderdelen, zoals een samenvatting van de consultatie, een uiteenzetting van de problematiek en het doel van de wet, het doel en de reikwijdte van de consultatie (ook de discussieruimte), de gekozen consultatievorm en consultatietechniek, de stakeholderselectie, het tijdpad, contactinformatie voor stakeholders en tot slot de vraagstelling. In alle internetconsultaties die in het eerste half jaar van 2017 zijn gestart is de vraag gesteld om op de voorgenomen wijziging te reageren. Hierbij zijn in bijna geen van de gevallen specifieke vragen gesteld. Dit kan leiden tot het verkrijgen van emotionele reacties, reacties vanuit het gevoel van rechtvaardigheid en reacties vanuit (andere) frustraties die in het algemeen niet bruikbaar zijn. Echter, deze input moet wel worden meegenomen bij de analyse en het meewegen van de reacties en het verslag dat vervolgens wordt opgesteld waaruit blijkt wat met de reacties is gedaan (fase 8). Het is naar mijn mening van belang specifieke en niet sturende vragen te stellen om gerichte input te krijgen. Een goed voorbeeld hiervan is de consultatie Modernisering vennootschapsbelastingplicht overheidsondernemingen.[6] Met deze consultatie werd beoogd een reactie te krijgen op de bruikbaarheid van de systematiek zoals neergelegd in het conceptwetsvoorstel en de signalering van mogelijke aanvullingen op en/of onjuistheden in het conceptwetsvoorstel. Bij deze consultatie zijn zeven gerichte vragen gesteld.

Nadat het consultatiedocument is opgesteld dient in de zesde fase van de consultatieprocedure dit document te worden verspreid onder de stakeholders om bekendheid te geven aan de consultatie, de zogenoemde stakeholder-mobilisatie. In fase zeven van de

consultatieprocedure worden de reacties van stakeholders door het ministerie bestudeerd en wordt afgewogen wat met de reacties wordt gedaan. Voor het interpreteren van de reacties en de betrouwbaarheidstoets is het van belang de achtergrond van de geconsulteerde stakeholder te kennen.

Vervolgens dient aan de geconsulteerde stakeholders bekend te worden gemaakt of de inbreng tot wijzigingen heeft geleid en hoe de verdere procedure verloopt. Dit is van belang om de deelnamebereidheid van stakeholders bij toekomstige consultaties te behouden en te bevorderen én voor het realiseren van een transparant wetgevingsproces.[7] Deze informatie kan bijvoorbeeld via een consultatieverslag of de memorie van toelichting worden verstrekt. Tot op heden vindt deze feedback maar in beperkte mate plaats.

Het consultatieproces wordt afgesloten met een evaluatie.

4. Het consultatiemodel in het kort

4.1. De verkorte versie van het consultatiemodel

Uit mijn onderzoek is een consultatiemodel voortgekomen, waaruit aan de hand van het beoogde doel van een consultatie kan worden opgemaakt welke consultatietechniek mogelijk geschikt is – mede gelet op de sterke en zwakke punten – om het beoogde doel te bereiken en welke stakeholdergroepen geconsulteerd moeten worden om een optimaal consultatieresultaat te bereiken. De politieke functie van consultatie heb ik niet in het consultatiemodel opgenomen omdat de achtergrond en kennis van stakeholders geen invloed hebben op de selectie van stakeholders bij een strategische consultatie.

Onderstaand heb ik een verkorte versie van het consultatiemodel weergegeven.

Het beoogde doel van de consultatie	De meest geschikte stakeholdergroep(en) om te consulteren	De meest geschikte consultatietechniek(en) om te consulteren
1. Alternatieven aanreiken	• Praktijkdeskundigen (belastingadviseurs en hun beroepsorganisaties) • Materiedeskundigen (wetenschappers, rechters en de Nationale ombudsman en buitenlandse overheden). • Uitvoeringsdeskundigen (interne stakeholders)	• Schriftelijke consultatie • Deskundigenoverleg • Klankbordgroepen
2. Inzichtelijk maken van effecten en neveneffecten	• Praktijkdeskundigen (belastingadviseurs en hun beroepsorganisaties) • Materiedeskundigen (wetenschappers, rechters en de Nationale ombudsman en buitenlandse overheden). • Uitvoeringsdeskundigen (interne stakeholders)	• Schriftelijke consultatie • Deskundigenoverleg • Klankbordgroepen
3. Maatschappelijke belangen in kaart brengen	• Betrokkenen (belastingplichtigen) • Uitvoeringsdeskundigen (interne stakeholders)	• Schriftelijke consultatie • Belanghebbendenoverleg • Klankbordgroepen
4. Draagvlak identificeren en creëren	• Betrokkenen (belastingplichtigen)	• Internetconsultatie • Belanghebbendenoverleg
5. Verbetering van de verhouding tussen de wetgever en belastingplichtigen	• Betrokkenen (belastingplichtigen)	• Internetconsultatie • Belanghebbendenoverleg
6. Kwaliteitscontrole van de voorgenomen fiscale wet op uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid, eenvoud, duidelijkheid en toegankelijkheid	• Praktijkdeskundigen (belastingadviseurs en hun beroepsorganisaties) • Materiedeskundigen (wetenschappers, rechters en buitenlandse overheden). • Uitvoeringsdeskundigen (interne stakeholders)	• Schriftelijke consultatie • Deskundigenoverleg • Klankbordgroepen
7. Anticiperen op de voorgenomen fiscale wet	• Praktijkdeskundigen (belastingadviseurs en hun beroepsorganisaties) • Betrokkenen (belastingplichtigen) • Uitvoeringsdeskundigen (interne stakeholders)	• Internetconsultatie • Belanghebbendenoverleg

4.2. De meest geschikte stakeholdergroepen

Uit het consultatiemodel blijkt dat de stakeholdergroep uitvoeringsdeskundigen, de interne stakeholders, het populairst is. Van hen wordt verwacht dat zij bij vijf van de zeven beoogde doelen het meest geschikt zijn om te consulteren. De ‘praktijkdeskundigen’, waaronder de belastingadviseurs en beroepsorganisaties worden verstaan, en de betrokkenen (de belastingplichtigen) zijn bij vier van de zeven beoogde doelen als meest geschikt aangemerkt. Deze stakeholdergroepen zijn dicht bij de regelgeving betrokken en kunnen een goede aanvulling zijn op de input van de uitvoeringsdeskundigen. De betrokkenen spelen een belangrijke rol bij het vervullen van de maatschappelijke functies door hun rol in en kennis van de maatschappij. Van ‘materiedeskundigen’, waaronder wetenschappers, rechters en buitenlandse overheden vallen, wordt het minst verwacht. Zij zijn bij drie van de beoogde doelen als ‘meest geschikt’ aangemerkt. Dit is met name het geval als vaktechnische input moet worden verkregen.

4.3. De meest geschikte consultatietechnieken

Uit het consultatiemodel blijkt dat bij alle beoogde doelen van consultatie een aantal consultatietechnieken als ‘meest geschikt’ wordt aangemerkt. Opmerkelijk is dat internetconsultatie slechts in drie van de zeven situaties geschikt lijkt te zijn, terwijl deze techniek juist steeds meer wordt ingezet. Deze techniek bereikt een breed publiek, maar scoort minder goed op de toets van ‘kwalitatieve input’. De

klankbordgroepen scoren ten aanzien van dit punt juist goed. Deze consultatietechniek lijkt in vier van de zeven situaties het meest geschikt te zijn, maar is tot op heden nog maar weinig gebruikt. Een voorbeeld van een consultatie waarbij gebruik is gemaakt van deze techniek, is de consultatie Vereenvoudiging van de Algemene wet inzake rijksbelastingen.[8] Doordat deze consultatie vroegtijdig is beëindigd, is het lastig te bepalen of deze consultatietechniek heeft geleid tot een optimale respons.

4.4. Conclusie

Aan de hand van het ontwikkelde consultatiemodel kan een gemotiveerde keuze worden gemaakt voor een effectieve consultatietechniek en de meest geschikte stakeholdergroepen. Dit model is geen kant-en-klaarproduct, doordat in de praktijk meer aspecten worden betrokken dan in het model zijn opgenomen, zoals de aard van de wetgeving, de personele capaciteit en de beschikbare financiële middelen. Daarnaast is een gedegen voorbereiding en uitvoering van de consultatieprocedure van belang voor het slagen van de consultatie. Dit consultatiemodel kan voor de praktijk dan ook een nuttig hulpmiddel zijn.

[1] Rapport Naar een responsieve overheid: Beginselen en minimumnormen voor openbare internetconsultatie in het departementale voorbereidingsproces van regelgeving, TK 2006-2007, 29 279, nr. 57, p. 53.

[2] Ph. Eijlander, Het wetgevingsbeleid na de Bruikbare rechtsorde. In de beperking toont zich de meester? In: *Bruikbare wetgeving, Vereniging voor wetgeving en wetgevingsbeleid 2007*, blz. 38.

[3] Rapport Naar een responsieve overheid: Beginselen en minimumnormen voor openbare internetconsulatie in het departementale voorbereidingsproces van regelgeving, TK 2006-2007, 29 279, p. 35.

[4] P. Popelier, 'De juridische implicaties van het EU-beleid inzake Betere Regelgeving: over legitimiteit en rechterlijk toezicht', *SEW*, 2011, nr. 2, p. 55-56.

[5] Zie www.participatieplaza.nl/index.php/Stakeholdermanagement, geraadpleegd in 2013.

[6] Zie www.internetconsultatie.nl, geraadpleegd in 2014.

[7] P. Popelier, R. van Gestel, K. van Aeken, V. Verlinden, P. van Humbeeck, *Consulteren over ontwerpregelgeving: alibi voor vrijblijvendheid of prikkel tot actie? Een inventarisatie van de Nederlandse consultatiepraktijk*, WODC, 2007, p. 64.

[8] Bij de op 10 april 2008 gehouden toespraak door de staatssecretaris van Financiën op het symposium 'Nieuw feit' van de VHMF/NOB, heeft de staatssecretaris opgemerkt dat de Algemene wet inzake rijksbelastingen fundamenteel moet worden herzien. Zie de speech van staatssecretaris Jan Kees de Jager ter gelegenheid van het VHMF-congres op 10 april 2008 te Utrecht, zie www.rijksoverheid.nl, geraadpleegd in 2013.

Bron: http://www.ndfr.nl/link/NTFRB2017-34
Datum: 15-9-2017 12:53:11

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten van deze tekst worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Sdu Uitgevers. Niets uit NDFR mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the publisher's prior consent.